

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут журналістики
Кафедра журналістики та нових медіа

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
« 19 » 2019 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**Професійні стандарти та безпека діяльності
Змістовий модуль: Професійні стандарти
та журналістська етика**

для студентів

спеціальності	061 «Журналістика»
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	«Журналістика»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 18/15/19
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
« ____ » ____ 20 19 р.

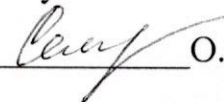
Київ – 2019

Розробники: Журавська О.В., старший викладач кафедри журналістики і нових медіа

Викладачі: Журавська О.В., старший викладач кафедри журналістики і нових медіа

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії) журналістики та нових медіа

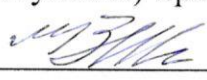
Протокол від «___» _____ 201 року №

Завідувач кафедри (голова циклової комісії) О.О. Семенець

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) _____

_____. _____. 20 ____ р.

Гарант освітньої (професійної / наукової) програми

(керівник проектної групи) (М.С. Васюків)

Робочу програму перевірено

_____. _____. 20 ____ р.

Заступник директора Інституту журналістики (О.А. Росінська)

Пролонговано:

на 20___/20___ н.р. _____ (_____), “___” ____ 20___ р., протокол №___

на 20___/20___ н.р. _____ (_____), “___” ____ 20___ р., протокол №___

на 20___/20___ н.р. _____ (_____), “___” ____ 20___ р., протокол №___

на 20___/20___ н.р. _____ (_____), “___” ____ 20___ р., протокол №___

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
Професійні стандарти та журналістська етика		
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Курс	1	1
Семестр	2	2
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі	60	60
аудиторні	28	8
модульний контроль	4	-
семестровий контроль	-	-
самостійна робота	28	52
форма семестрового контролю	залік	залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – виробити на теоретичному і практичному рівні навички, уміння та технологічні прийоми застосування й дотримання професійних журналістських стандартів й етичних норм в журналістиці періодичних друкованих видань, радіо й телебаченні, інформаційних агентствах, інтернет-виданнях.

Завдання курсу передбачає вироблення теоретичних орієнтирів, основ підходу до аналізу явищ практики. При цьому увага зосереджується на співвідношенні теорії і практики, формуванні методологічних основ вивчення журналістських дисциплін, ролі наукового знання про закономірності функціонування ЗМІ.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Вивчивши дисципліну «Професійні стандарти та журналістська етика» студент має *знати*:

- журналістські стандарти й принципи поведінки журналістів, закріплені у міжнародних й вітчизняних законодавчих актах, зокрема: баланс думок і точок зору; достовірність; відокремлення фактів від коментарів; точність; повнота; оперативність.
- способи верифікації інформації;
- основи роботи журналіста з соцмережами;
- етичні засади професійної діяльності журналіста;
- поняття про мову ворожнечі й джінсу;
- особливості висвітлення дітей та підлітків, людей з особливими потребами та інших вразливих груп населення;
- правила дотримання гендерного балансу в медіа.

Уміти:

- Застосовувати в журналістській практиці професійні стандарти;
- верифікувати інформацію, отриману з різних джерел, у тому числі в інтернет-середовищі;
- послуговуватися інструментами перевірки фото й відео.

У результаті вивчення курсу студенти набувають такі **компетенції**: **ЗК1** - Здатність до комплексного розв'язання проблем, **ЗК5** - Здатність до креативності, **ЗК6** - Здатність особистості сприймати, оцінювати і розуміти свої та чужі емоції і вміння керувати емоціями, **ЗК8** - Здатність до задоволення потреб споживачів інформації, **ФК1** - Здатність розуміти особливості суспільних процесів, **ФК2** - Здатність знаходитись у контексті подій, **ФК3** - Здатність до планування медіапроцесу, **ФК7** - Здатність нести відповідальність за результати журналістської роботи (критична оцінка діяльності).

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторні					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Професійні стандарти новинної журналістики							
Тема 1. Зasadничі принципи журналістської професії. Стандарти новинної журналістики	4	2	2				
Тема 2. Баланс думок і точок зору. Достовірність	10	2	2				6
Тема 3. Відокремлення фактів від коментарів. Точність	7	2	1				4
Тема 4. Повнота. Оперативність	7	2	1				4
Модульний контроль	2						
Разом	30	8	6				14
Змістовий модуль 2. Верифікація інформації. Етика в роботі журналіста							
Тема 5. Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами	12	2	4				6
Тема 6. Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі	8	2	2				4
Тема 7. Висвітлення збройних конфліктів	8	2	2				4
Модульний контроль	2						
Разом	30	6	8				14
Усього	60	14	14				28

4.2. Тематичний план для заочної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторні					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Професійні стандарти новинної журналістики							
Тема 1. Зasadничі принципи журналістської професії. Стандарти новинної журналістики	4	2					2
Тема 2. Баланс думок і точок зору. Достовірність	10		2				8
Тема 3. Відокремлення фактів від коментарів. Точність	8						8
Тема 4. Повнота. Оперативність	8						8
Разом	30	2	2				26
Змістовий модуль 2. Верифікація інформації. Етика в роботі журналіста							
Тема 5. Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами	8	2					6
Тема 6. Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі	12		2				10
Тема 7. Висвітлення збройних конфліктів	10						10
Разом	30	2	2				26
Усього	60	4	4				52

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Лекція 1. Зasadничі принципи журналістської професії. Стандарти новинної журналістики. (2 год.)

Виконання ЗМІ функції інформування, аналізу, громадської критики та контролю. Правдивість і точність. Редакційна чесність і незалежність. Справедливість. Недоторканість приватного життя.

Загальна характеристика стандартів новинної журналістики.

Семінар 1. Зasadничі принципи журналістської професії. Стандарти новинної журналістики. (2 год.)

Лекція 2. Баланс думок і точок зору. Достовірність. (2 год.)

Поняття про незбалансовану подачу інформації. Як досягається баланс думок в новинах. Порушення стандарту балансу. Баланс думок і структура журналістського матеріалу. Відмова від коментаря. Джерела інформації: компетентні; причетні до події; готові відповідати за сказане. Анонімні джерела. Перевірка джерел інформації. Правила оприлюднення даних соціологічних досліджень.

Семінар 2. Баланс думок і точок зору. Достовірність. (2 год.)

Лекція 3. Відокремлення фактів від коментарів. Точність (2 год.)

Подача фактів, а не журналістських коментарів. Вимоги щодо уникнення журналістами суб'єктивізму. Поняття про точність інформації.

Семінар 3. Відокремлення фактів від коментарів. Точність (1 год.)

Тема 4. Повнота. Оперативність (2 год)

5W+1H: Who? (Хто?) What? (Що?) When? (Коли?) Where? (Де?) Why? (Чому?) How? (Як?). Поняття про неповну інформацію. Бекграунд новин й маніпулювання бекграундом. Обмеження стандарту повноти в умовах війни.

Суть оперативної подачі інформації. Критерії цінності новини. Особливості подачі новин. Будь-яка новина подається ЗМІ у найближчому (або якщо це є необхідним – у екстреному) випуску новин. Інформаційна конкуренція в новинарній журналістиці. ЗМІ прагнуть того, аби будь-яку новину знаходити і повідомляти своїм користувачам раніше за інші ЗМІ.

Семінар 4. Повнота. Оперативність (1 год)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ. ЕТИКА В РОБОТІ ЖУРНАЛІСТА

Лекція 5. Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами (2 год)

Перевірка інформації з соціальних мереж. Типові помилки журналістів при роботі з соцмережами. Перевірка акаунтів, фото- й відеоматеріалів. Інструменти перевірки акаунтів, фото- й відеоматеріалів.

Семінар 5. *Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами (2 год)*

Лекція 6. Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі (2 год)

Поняття про мову ворожнечі. Словник коректної лексики.

Джинса: політична, іміджева, комерційна. Типові й нетипові ознаки джинси.

Інтереси дітей і підлітків і редакційні вимоги. Перевірка інформації, отриманої від дітей.

Поняття про гендерний баланс в медіа.

Семінар 6. *Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі (2 год)*

Лекція 7. Висвітлення збройних конфліктів (2 год)

Дотримання професійних стандартів й етичних норм при висвітленні збройних конфліктів і бойових дій.

Семінар 7. *Висвітлення збройних конфліктів (2 год)*

6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кіл-ть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	Максимальна кіл-ть балів	Кількість одиниць	Максимальна кіл-ть балів
Відвідування лекцій	1	4	4	3	3
Відвідування семінарських занять	1	3	3	4	4
Робота на семінарському занятті	10	3	30	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом:			77		87
Максимальна кількість балів	164				
Розрахунок коефіцієнта	164:100=1,64				

Система оцінювання навчальних досягнень студентів (заочна форма)

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	3	15
Разом			32		27
Максимальна кількість балів	59				
Розрахунок коефіцієнта	$100:59=1,69$ $54*1,69 = 91 \text{ А (відмінно)}$				

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Тема 2. Баланс думок і точок зору. Достовірність (6 год.)

1. Опрацювати правові документи, проаналізувати запропоновані на розгляд матеріалів.
2. Опрацювати реальні приклади застосування стандартів балансу думок і точок зору й достовірності інформації на прикладі різних ЗМІ.
3. Знайти на прикладі різних ЗМІ приклади порушення даних стандартів.

Тема 3. Відокремлення фактів від коментарів. Точність (4 год.)

1. Опрацювати правові документи, проаналізувати запропоновані на розгляд матеріали.
2. Опрацювати реальні приклади застосування стандартів відокремлення фактів від коментарів і точності інформації на прикладі різних ЗМІ.
3. Знайти на прикладі різних ЗМІ приклади порушення даних стандартів.

Тема 4. Повнота. Оперативність (4 год.)

1. Опрацювати правові документи, проаналізувати запропоновані на розгляд матеріали.
2. Опрацювати реальні приклади застосування стандартів відокремлення фактів від коментарів і точності інформації на прикладі різних ЗМІ.
3. Знайти на прикладі різних ЗМІ приклади порушення даних стандартів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ. ЕТИКА В РОБОТІ ЖУРНАЛІСТА

Тема 5. Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами (6 год.)

1. Підготувати інформацію про інструменти перевірки акаунтів, фото й відеоматеріалів в мережі Інтернет.

Тема 6. Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі (4 год.)

1. Опрацювати літературу за темою.
2. Підготувати словничок «мова ворожнечі».

Тема 7. Висвітлення збройних конфліктів (4 год.)

1. Опрацювати літературу за темою.
2. Підготувати інформаційних матеріал: «Висвітлення збройного конфлікту. Поради для журналістів».

Критерії оцінювання самостійної роботи

Перевірка самостійно виконаних завдань здійснюється на семінарських заняттях, а також на платформі електронного навчання MOODLE.

Критерії оцінювання відповіді:

- відповідність змісту;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- доказовість і логічність викладу;
- термінологічна коректність;
- здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової відповіді.

6.3. Форма проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Контрольна модульна робота включає:

1. 25 тестових завдань;

Критерії оцінювання:

1. Тестові завдання: за кожну правильну відповідь - 1 б.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Підсумкове оцінювання знань студентів з блоку «Професійні стандарти та журналістська етика» відбувається у межах заліку із дисципліни «Професійні стандарти та безпека діяльності». Кількість балів, отриманих у процесі вивчення блоку, дорівнює 1/4 від можливих 100 б., тобто 20 б.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Розкрийте зміст виконання ЗМІ функції інформування, аналізу, громадської критики та контролю.
2. Охарактеризуйте баланс між правами журналістів на свободу слова й інформації та їх відповідальністю.
3. Засадничі цінності професійних та етичних стандартів діяльності ЗМІ: загальна характеристика
4. Правдивість і точність як стандарти фахової діяльності.
5. Безсторонність і багатоманітність точок зору в новинній журналістиці.
6. Розкрийте суть понять „Редакційна чесність” і „Редакційна незалежність”.
7. Розкрийте зміст поняття „Недоторканість приватного життя”.
8. У чому виявляється принцип „Не завдання шкоди і образ”.
9. Розкрийте зміст поняття „Оперативність”.
10. Розкрийте зміст поняття „Точність”.
11. Розкрийте зміст поняття „Достовірність”.

12. Розкрийте зміст поняття „Збалансованість”.
13. У чому виявляється відокремлення фактів від коментарів та оцінок.
14. Розкрийте зміст поняття „Простота інформування”.
15. Розкрийте суть оперативної подачі інформації.
16. Розкрийте суть точної подачі інформації.
17. Дайте характеристику вимогам щодо точності.
18. Розкрийте суть достовірності подачі інформації.
19. Визначте методи і правила роботи у ситуації „Репортер на місці події”.
20. Що таке анонімні джерела інформації.
21. Розкрийте зміст понять „Авторитетні джерела”, „Офіційні джерела”, „Поінформовані джерела”.
22. Сформулюйте правила оприлюднення даних соціологічних досліджень.
23. Застереження щодо інформації з Інтернету.
24. Вимоги щодо збалансованої подачі інформації.
25. Відмова від коментаря.
26. Вимоги до формату подачі інформації чи суперечливих питань.
27. Висвітлення зібрань та акцій протестів.
28. Правила використання бліц-опитувань.
29. Розкрийте суть явища „Безпідставні узагальнення”.
30. У чому виявляється суть відокремлення фактів від оцінок і коментарів.
31. Які вимоги щодо уникнення журналістами суб’єктивізму містять фахові стандарти діяльності.
32. Чи може використовуватися журналістом оцінювальна лексика? У яких випадках?
33. Допустимий рівень аналітики у новинах.
34. Коментарі й оцінки у авторських програмах.
35. Суть повноти подачі інформації та основний зміст новини.
36. Шокові чи шкідливі для суспільної моралі матеріали.
37. Повага до приватного життя.
38. Правило “чотирьох вікон”.
39. Шкала “вчинків” та “рангів”.
40. Неупередженість до обвинувачених.
41. Оприлюднення відомостей про жертви.
42. Захист джерел інформації.
43. Незаконні методи збирання й оприлюднення інформації.
44. Придбання інформації.
45. Розкрийте зміст поняття „Плагіат”.
46. Розкрийте зміст поняття „Дискримінація”.
47. Проаналізуйте принципи висвітлення інформації про неповнолітніх

48. Розкрийте зміст понять „Ембарго”, „оф рекордз”.
49. Принципи редагування редакційних матеріалів.
50. Розкрийте зміст поняття „Цензура”.
51. Особливості верифікації інформації з соціальних мереж.
52. Інструменти перевірки інформації з соціальних мереж.
53. Цитування й перевірка інтернет-джерел.
54. Способи та інструменти перевірки фото.
55. Способи й інструменти перевірки відео.
56. Роль читачів у перевірці інформації.
57. Мова ворожнечі.
58. Види джинси. Типові й нетипові ознаки джинси
59. Висвітлення інформації про дітей та підлітків.
60. Висвітлення інформації про людей з особливими потребами.
61. Висвітлення інформації про конфліктно вразливі групи населення.
62. Висвітлення інформації про протилежну сторону конфлікту.
63. Особливості висвітлення збройних конфліктів.
64. Дотримання гендерного балансу в медіа.
65. Відповідальність за поширення недостовірної інформації.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
відмінно	100-90
дуже добре	82-89
добре	75-81
задовільно	69-74
достатньо	60-68
незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 60 год., з них лекції – 14 год., семінари – 14 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 28 год., семестровий контроль – залік.

Модулі	Змістовий модуль I			
Назва модуля	Професійні стандарти новинної журналістики			
Кількість балів за модуль	77 балів			
Лекції	1	2	3	4
Теми лекцій	Засади журналістської професії. Стандарти новинної журналістики (2 год.) 1 бал	Баланс думок і точок зору. Достовірність (2 год.) 1 бал	Відокремлення фактів від коментарів. Точність (2 год.) 1 бал	Повнота. Оперативність (2 год.) 1 бал
Семінарські заняття	1	2	3	
Теми семінарських занять	Засади журналістської професії. Стандарти новинної журналістики. (2 год.) 1+10=11 (балів)	Баланс думок і точок зору. Достовірність (2 год.) 1+10=11 (балів)	Відокремлення фактів від коментарів. Точність (1 год.) Повнота і простота подачі інформації (1 год.) (2 год.) 1+10=11 (балів)	
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	
Модульна контрольна	25 балів			
Модулі	Змістовий модуль I			
Назва модуля	Верифікація інформації. Етика в роботі журналіста			
Кількість балів за модуль	87 балів			
Лекції	4	5	6	
Теми лекцій	Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті. Типові помилки при роботі з соцмережами (2 год.) 1 бал	Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі (2 год.) 1 бал	Висвітлення збройних конфліктів (2 год.) 1 бал	
Семінарські заняття	4	5	6	7
Теми семінарських занять	Перевірка інформації, отриманої в Інтернеті (2 год.) 1+10=11 (балів)	Типові помилки при роботі з соцмережами (2 год.) 1+10=11 (балів)	Висвітлення інформації про вразливі групи населення. Поняття про мову ворожнечі (2 год.) 1+10=11 (балів)	Висвітлення збройних конфліктів (2 год.) 1+10=11 (балів)
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	
Модульна контрольна	25 балів			
Підсумковий контроль	Залік (ПМК)			

8. Рекомендовані джерела

Основна

1. Голуб О. Медіакомпас: путівник журналіста. Практичний посібник. – К.: ТОВ «СОФІЯ-А», 2016. – 184 с.
2. Етичні засади роботи журналіста: західний досвід /Збірка навчальних матеріалів. – К., 2002.
3. Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми [Текст] / Ред.: Т. Петрів, А. Сафаров, В. Сюмар та ін. – К. : Нічлава, 2006. – 100 с.
4. Земляна І. Журналіст і (не) безпека / Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах. – К., 2016
5. Куляс І.П. Ефективне виробництво теленовин / Посібник для студентів. - Київ: ХББ, 2006. – 120 с.

Додаткова

6. Вайшенберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / За заг. ред. В.Ф.Іванова. – К.: Академія української преси, 2004. – 262 с.
7. Вальтер фон Ла Рош. Вступ до практичної журналістики: Навчальний посібник/ За заг. ред. В.Ф.Іванова та А.Коль. – К.: Академія Української Преси, 2005. – 229 с.
8. Вейс М. Померанцев П. Повелителі брехні: інформація, культура та гроші на службі Кремля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/articles/povelyteli-brekhni-informatsiya-kultura-ta-hroshi-na-sluzhbi-kremlya>
9. Вказівки продюсерам Бі-Бі-Сі. – К.: “К.І.С.”, 1998. – 228 с.
10. Гід журналіста /Збірка навчальних матеріалів. – К., 1999.
11. Дейвіс Н. Новини пласкої Землі. – К.: Темпора, 2011. – 548 с.
12. Здоровега В.П. Вступ до журналістики. – Львів, 1994.
13. Іванов В.Ф., Сердюк В.Є. Журналістська етика – К., 2007.
14. Кетлін Крос та Роберт А. Гакет. Політичні комунікації та новинні засоби масової інформації у демократичних країнах: конкуруючі підходи. – www.br.com.ua/
15. Ламбет Э. Приверженность журналистскому долгу. Об этическом подходе в журналистской профессии / Э. Ламбет. – М. : Нац. ин-т прессы : ВИОЛАНТА, 1998 / http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnack517.pdf
16. Масова комунікація: Підручник / За ред. А.З. Москаленка. – К., 1997.
17. Миронченко В.Я. Інформаційне радіомовлення України. – К., 1996.
18. Публіцистика. Масова комунікація: Медіа-енциклопедія / За заг. ред. В.Ф.Іванова. – К.: Академія Української Преси, Центр вільної преси, 2007. – 780 с.
19. Рендол Д. Універсальний журналіст. – К., 2007. – 288 с.
20. Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу. Лекційний фонд Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка (лекція друга). - К., 2000. - 28 с.
21. Різун В.В. Теорія масової комунікації. - <http://journalib.univ.kiev.ua/lec>.
22. Слісаренко І. Ю. Аналіз та прогноз у висвітленні міжнародної тематики українськими засобами масової інформації. – К., 1996.
23. Тимошик М.С. Видавнича справа в Україні на сучасному етапі: тенденції, проблеми // Наукові записки Інституту журналістики. – 2001. – Т.5.
24. Фіхтелиус Ерік. Десять заповідей журналістики. – Стокгольм, 1999.
25. Чекмишев О.В. Основи професійної комунікації. – К., 2004
26. Штрмайер Г. Політика і мас-медіа / Г. Штрмайер. — К. : Вид. дім «Кисво-Могилянська академія», 2008.